

PLATFORMPRAKTIJKONTWIKKELING.NL

ONDERZOEK IN HET EDUCatieve DOMEIN

BOEKBESPREKING

Online samenwerkend leren en social presence

Willem de Vlaming

Op vrijdag 31 januari 2020 heeft Karel Kreijns zijn rede uitgesproken bij de openbare aanvaarding van het ambt van hoogleraar ‘*Technology-enhanced collaborative learning*’ aan de Open Universiteit. Het boek is de uitgebreide versie van die rede.

Onder normale omstandigheden zou dit boekje mogelijk aan mijn aandacht ontsnapt zijn, nu was ik nieuwsgierig of dit ook directe handvatten zou kunnen bieden voor afstandsonderwijs in de huidige ‘corona-tijd’.

Bij Kreijns omvat samenwerkend leren twee categorieën: coöperatief leren en collaboratief leren. Coöperatief leren is vooral gericht op het verwerven van basiskennis. Collaboratief leren is meer gericht op de eigen kracht en capaciteiten van de groep, groepstaken en open (open-ended) zijn. In beide vormen van samenwerkend leren zijn passende didactische technieken belangrijk voor het structureren van het samenwerkend leren en het ‘afdwingen’ van passende sociale interactie. En bij het ontwerpen van die sociale interactie zijn vijf basiselementen belangrijk: 1) positieve wederzijdse afhankelijkheid, 2) individuele aanspreekbaarheid, 3) bevorderende interactie, 4) sociale vaardigheden, en 5) evaluatie van het groepsproces. “Door de groep als geheel en ieder individu afzonderlijk aan te

Citeren als: Vlaming, W. de (2020). *BOEKBESPREKING Online samenwerkend leren en social presence*. Op: PlatformPraktijkontwikkeling.NL. Utrecht: WOSO

spreken op hun performance voelt zowel de groep als ieder groepslid zich verantwoordelijk voor het bereiken van de gezamenlijke groepsdoelen.” p. (10)

Bovenstaande principes zijn belangrijk bij face-to-face onderwijs én bij ‘technologie-gemedieerd samenwerkend leren’. Maar on-line samenwerken vraagt nog meer. Kreijns refereert daarbij aan de vier lijnen van Dillenbourg.

1. Het scheppen van initiële voorwaarden voor de samenwerking — groepssamenstelling groepsgrootte, selectie van de groepstaak, en mogelijk ook de selectie van de digitale leeromgeving.
2. Het ontwerpen van een scenario voor methodisch samenwerkend leren met een duidelijke taakgerelateerde rolverdeling.
3. Het ontwerpen van samenwerkingsscripts, met interactieregels gericht op effectieve samenwerking.
4. Monitoring en regulering van de interactie — in de gaten houden of alle groepsleden nog steeds meedoen, en of de groep nog voortgang boekt.

Volgens Kreijns is het goed structureren van het (on-line) samenwerkend leren een noodzakelijke voorwaarde voor succes. Maar er is meer nodig — groepsleden moeten ook beschikken over wat hij noemt epistemische vaardigheden en metacognitieve vaardigheden. Epistemische vaardigheden betreffen het kunnen omgaan met diverse vormen van kennis en perspectieven op kennis. Metacognitieve vaardigheden betreffen hier de reflectie op de kwaliteit en effectiviteit van individuele bijdragen aan de groepsactiviteiten. Of zoals Kreijns het formuleert: “Metacognitie betreft de kennis over de eigen kennis van het socio-cognitieve proces van betekenisgeving en kennisverwerving zodat dit georganiseerd, gemonitord en gestuurd kan worden.”

Naast de technische en didactische kant van online samenwerkend leren is ‘social presence’ belangrijk. Kreijns noemt dit “het gevoel dat je met levensechte personen te maken hebt wanneer je met elektronische communicatiemedia communiceert met anderen.”

Social presence in een on-line leeromgeving is een ingewikkelde zaak, zeker als de interactie niet op hetzelfde moment plaatsvindt — bijvoorbeeld op verschillende momenten aan eenzelfde document of klus

werken. De sociale interactie, het groepsleren en de groepsdynamica verlopen dan anders dan in een face-to-face interactie in één fysieke ruimte.

Conclusie

De rede van Kreijns bevat veel interessante onderdelen, zeker waar het leren gericht is op het leren van en in cooperatief leren of collaboratief leren. Het lijkt op het eerste gezicht wat minder te passen bij situaties waar het individuele leren centraal staat en waar samenwerkend leren niet het doel op zich is, maar meer een leeromgeving die als middel dient voor het individueel leren. Kreijns biedt een stevig theoretisch kader dat als basis en denkkader gebruikt kan worden bij het ontwerpen van meer praktische invullingen van afstandsonderwijs gericht op samenwerkend leren en social presence.

De rede is niet alleen relevant voor het nadenken over afstandsonderwijs binnen de huidige context van corona. De rede is ook relevant bij het nadenken over en ontwerpen van nadenken over toekomstige vormen van onderwijs.

Kortom, als je op zoek bent naar concrete aanpakken die nu meteen in praktijk te brengen zijn, dan zal je hier niet veel vinden. Als je bezig bent met het ontwerpen van digitale leeromgevingen, waarbij samenwerkend leren belangrijk of essentieel is, dan is deze publicatie een aanrader, en verdient het ook aanbeveling Kreijns te blijven volgen.

Willem de Vlaming

Kreijns, K. (2020). *Online samenwerkend leren en social presence*.

Oratieboekje. z.p. Open Universiteit. Download:

https://www.ou.nl/documents/40554/1186340/Oratieboekje_Karel_Kreijns_w_e_b_20200131.pdf/f94f3db1-0776-7ddf-e946-aefd9dee157e?t=1582207018806